

F3 16/21 Vedtakssak: Normering av *hen*

Sturla Berg-Olsen

FORSLAG TIL VEDTAK

Fagrådet ber styret vedta at *hen* tas inn i normen i bokmål og nynorsk som kjønnsnøytralt pronomen.

BAKGRUNN

Pronomenet *hen* har i løpet av de siste 15–20 åra kommet i bruk i norsk. Det brukes om personer som ikke identifiserer seg som *hun* eller *han* (kjønnsoverskridende betydning), og som kjønnsnøytralt pronomen i stedet for *vedkommende* eller *han eller hun / hun eller han*. Språkrådet har i nettekster ([f.eks. i Språknytt](#)) og i svar på spørsmål stilt seg positivt til bruken av *hen* som kjønnsoverskridende pronomen, men avventende til den kjønnsnøytrale bruken. Språkrådet har uttalt at det observerer bruken av ordet og i hvilken grad det er innarbeida i språket.

Spørsmålet om statusen til *hen* er aktualisert fordi revisjonsprosjektet for standardordbøkene har nådd fram til bokstaven H. De personlige pronomenene utgjør en liten og lukka klasse, og det er presedens for at det må eksplisitt normeringsvedtak til dersom en ny form i denne klassen skal kunne tas i bruk i offisiell rettskriving (eller dersom en form skal gå ut av rettskrivinga). Fagrådet drøfta saken om *hen* på forrige møte i mars 2021 (sak 6/21) og kom fram til at den burde greies ut med sikte på vedtak i fagrådet og seinere i styret.

Saken dreier seg om hvorvidt formen *hen* skal bli tillatt å bruke i de to offisielle rettskrivingsnormene. Akkurat *hvordan* det blir brukt, altså i hvilke betydninger, reguleres ikke ved normeringsvedtak. Her legges det til grunn at *hen* også etter et eventuelt vedtak vil bli brukt i begge de funksjonene som er nevnt over. *Kjønnsnøytral* brukes i sakspapiret og i forslaget til vedtak som samlebetegnelse på de to funksjonene.

SAKSTYPE

Eksplisitt normering i enkeltsaker – forslag til styrevedtak om slike saker som er nevnt i § 3 i vedtektene (type 2 etter de gjeldende retningslinjene for normering, type 3 etter forslaget til justerte retningslinjer).

STATUS, NORMERINGS Historie OG STATUS I ANDRE NORDISKE SPRÅK

I 2000 var det et ordskifte i Adresseavisen om innføring av et kjønnsnøytralt personlig pronomen i norsk (*haun* eller *hen*), men ideen som sådan er etter alt å dømme eldre. Også *hin* har vært foreslått som kjønnsnøytral form, og *alskens* har vært foreslått i den kjønnsoverskridende funksjonen. Etter 2000 ble det med ujevne mellomrom retta oppmerksomhet mot saken i norske medier, og det var til tider høy temperatur i diskusjonen om hvorvidt vi trengte et kjønnsnøytralt eller kjønnsoverskridende pronomen i norsk, og om hvilken form dette i så fall skulle ha.

Når vi i dag langt på vei kan slå fast at formen *hen* har vunnet over konkurrenter som *haun* og *hin*, ligger nok mye av årsaken i nabospråket **svensk**. I Sverige var det en intens diskusjon om *hen* i 2012 etter at det ble brukt om hovedpersonen i barneboka *Kivi och monsterhund*. I 2014 ble *hen* tatt inn som oppslagsord i *Svenska Akademiens ordlista*. Det svenske tidsskriftet *Språktidningen* publiserer jevnlig brukstall for *hen* sammenligna med *han* og *hon*, og det er en klar tendens til at *hen* øker i frekvens, ikke minst i medietekster. [I denne artikkelen](#) konstateres det at *hen* har økt i frekvens i ti år på rad, og ordet er blitt mer enn hundre ganger mer frekvent i tekster i løpet av en tiårsperiode. *Hen* er i dag godt etablert i svensk.

Også i **dansk** er *hen* i bruk som kjønnsnøytralt pronomen, men det er ikke oppført i autoritative ordbøker. Formene *hæn* og *høn* har også vært foreslått i denne funksjonen. Se [denne artikkelen i Svar fra Sprognævnet](#).

I **islandsk** er *hán* i bruk som kjønnsnøytralt pronomen (genitiv *háns*, dativ *háni*, akkusativ *hán*). Ordet ser ikke ut til å være ordbokført. Andre forslag er *hé* og *hín*.

Hen er altså foreløpig ikke en del av normene i bokmål og nynorsk, men dokumentasjonsordboka NAOB har artikkel på ordet. Her står det oppført som kjønnsnøytralt pronomen, med den kjønnsoverskridende bruken representert i et brukseksempel («om transperson»):

hen pronomen (personlig)

BØYNING tredje person entall, avhengighetsform *hen*, eieform *hens* ■

UTTALE [hen:]■

ETYMOLOGI fra svensk *hen*, lansert i svensk i 1966, trolig inspirert av finsk *hän*; jf. [hun](#), [han](#)

BETYDNING OG BRUK

SOM KJØNNSNØYTRALT PRONOMEN [hun/han](#) ; [han/hun](#) ; [vedkommende](#)

SITATER

- *endelig kom det en snill gutt fra Telemark [kunnskapsministeren] og bød hen [det utskjelte humaniora-feltet] opp [til dans]* ([agendamagasinet.no](#) (nettmagasinet tilknyttet tankesmien Agenda) 26.02.2016)
- OM [TRANSPERSON](#) *det er ikke spesialbehandling at en ungdom som ikke føler seg som det kjønn hen er født med, blir møtt av ei helsesøster som kan noe om transpersoner* ([ringbladet.no](#) (Ringerikes blad) 26.03.2016)
- *jeg regner selvsagt med at den som skrev dette ... vet hva hen snakker om* (*Klassekampen* 13.04.2016/31 Tommy Olsson)
- *en av [foreleserne] måtte undervise på si i 13 år før hen fikk fast underviserjobb* (*Morgenbladet* 26.08.2016/8)
- *det [må] få følger for sensor dersom hen ikke gjør jobben hen er betalt for* ([universitas.no](#) 15.02.2017)
- *grammatikk er nødvendig når barna skal forstå hva læreren mener når hen ber elevene om å «varierte ordvalg og setningsbygning i egen skriving»* ([aftenposten.no](#) 16.06.2018 Helene Uri)

OVERSYN OVER BRUK

Et avgjørende moment i denne saken er i hvilken grad vi kan slå fast at *hen* er etablert som kjønnsnøytralt pronomen i norsk. Vi ønsker å vite hvor stabilt det har vist seg over tid, om det forekommer i flere forskjellige typer tekster produsert av mange skribenter, og vi vil vite om bruken er økende. Helst vil vi også se bort fra tilfeller der *hen* er brukt i metatekst, f.eks. i diskusjoner om selve formen. Det er ikke gjort i en håndvending å skaffe gode data i denne saken.

Flere av korpusene fagrådet vanligvis benytter seg av, er lite egna til å måle bruken av *hen*. Dels inneholder de ikke tilstrekkelige mengder tekst av ny dato, de går ikke langt nok fram i tid, og de skiller de ikke mellom pronomenet *hen* og adverbet *hen* fordi den morfologiske taggeren ikke har vært programmert til å ta høyde for at det finnes noe pronomen *hen*. Dette er i ferd med å bli retta opp, men endringa er foreløpig ikke implementert i taggeren.

Vi er da i stor grad henvist til å bruke den uannoterte tekstbasen Retriever, som ikke er utforma med tanke på bruk som lingvistisk korpus. Retriever inneholder medietekster og er ikke sjangerbalansert. Fordelen er at den har med tekster helt fram til dags dato, og at resultatene lett lar seg telle per år.

Metode

Følgende metode ble brukt for å skaffe data om bruk av *hen* som kjønnsnøytralt (og kjønnsoverskridende) pronomen i tekster:

- 1) Det ble søkt på «*hen* + verb» i nettkorpuset noTenTen 17 bokmål. Vi kan anta at dette i overveiende grad gir treff der *hen* er subjekt, men det vil være en del feiltreff på adverbet, f.eks. av typen *hvor de dro hen, er ikke kjent* (Retriever ignorerer komma ved søk). Resultatet sortert etter frekvens står i denne tabellen:

(325 items, 1,243 total frequency)

	Word	Frequency ↓	Relative [?]	% of conc.	
1	☐ hen er	276	0.10	22.20%	...
2	☐ hen har	100	0.03	8.05%	...
3	☐ hen ble	59	0.02	4.75%	...
4	☐ hen kan	45	0.02	3.62%	...
5	☐ hen var	43	0.01	3.46%	...
6	☐ hen skal	33	0.01	2.65%	...
7	☐ hen vil	29	< 0.01	2.33%	...
8	☐ hen mener	23	< 0.01	1.85%	...
9	☐ hen hadde	22	< 0.01	1.77%	...
10	☐ hen skulle	19	< 0.01	1.53%	...
11	☐ hen kom	16	< 0.01	1.29%	...
12	☐ hen må	16	< 0.01	1.29%	...
13	☐ hen blir	15	< 0.01	1.21%	...
14	☐ hen vet	13	< 0.01	1.05%	...
15	☐ hen nå	13	< 0.01	1.05%	...
16	☐ hen kunne	11	< 0.01	0.88%	...
17	☐ hen elsker	11	< 0.01	0.88%	...
18	☐ hen tror	11	< 0.01	0.88%	...
19	☐ hen mente	10	< 0.01	0.80%	...
20	☐ hen ser	9	< 0.01	0.72%	...

Rows per page: 20 1-20 of 325 < > 1 / 17 > >1

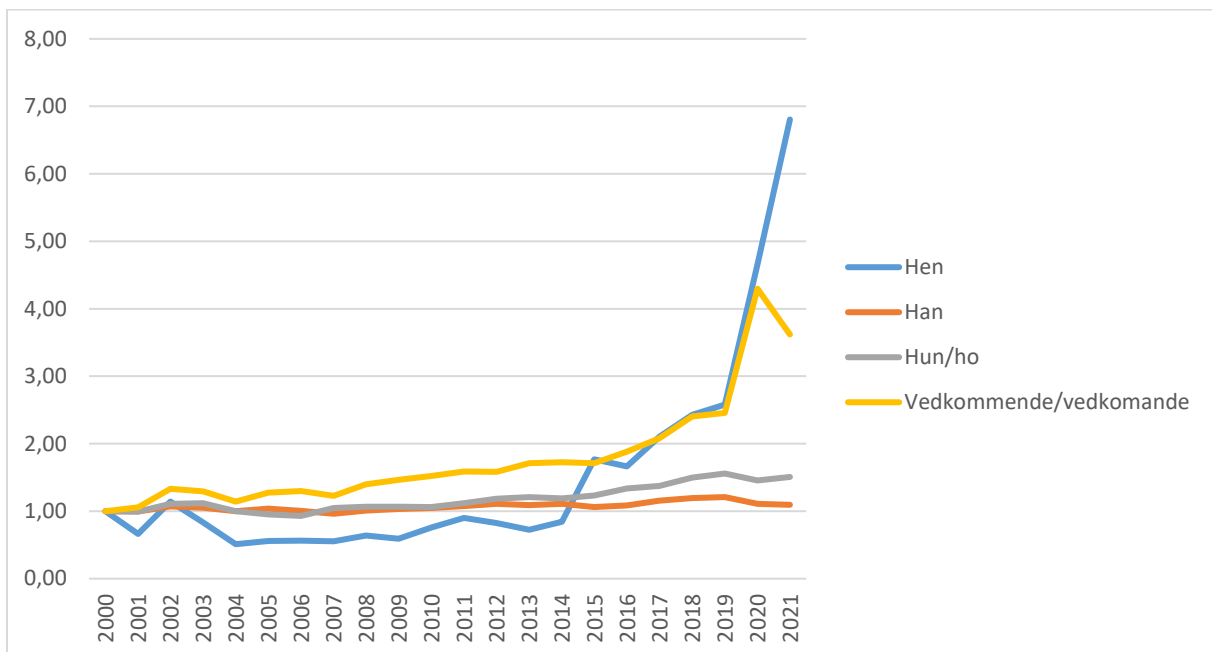
- 2) Det ble søkt i Retriever i alle kilder på kombinasjoner med *hen* + de sju hyppigste verbformene i tabellen over, dvs. «*hen er*», «*hen har*», «*hen ble*», «*hen kan*», «*hen var*», «*hen skal*» og «*hen vil*» samt på «*hen vart*» for å få med flere

nynorsktreff. Antall treff per år ble registrert for årene 2000–2021 (tallet for hele 2021 var beregna ut fra tallet for perioden 1. januar–3. eller 4. juni 2021).

- 3) Samme søk ble gjentatt med *han, hun* (+ *ho vart*) og *vedkommende* (+ *vedkomande vart*).
- 4) For å kunne beregne relativ frekvens per år ble det søkt på ordet *ikke*, som vi i utgangspunktet kan regne med blir brukt om lag like ofte i en gitt tekstmengde. Antallet treff på *ikke* per år kan derfor tjene som mål på hvor stor tekstmengde basen inneholder for det året.
- 5) Summen av treffene på «*hen + verb*» ble for hvert år delt på antallet treff på *ikke* for det året. Det samme ble gjort med treffene på «*han + verb*», «*hun/ho + verb*» og «*vedkommende/vedkomande + verb*». Tallet dette gir, skal representere relativ frekvens per år.
- 6) Verdien for den relative frekvensen i 2000 ble satt til 1,00 ved å dividere den med seg selv, og verdien for den relative frekvensen de øvrige årene ble også dividert med verdien for 2000. Dette ble gjort for å gjøre det enkelt å sammenlikne endringer i relativ frekvens for de ulike ordkombinasjonene.

Resultater

Figuren nedenfor viser resultatet. Grafene viser relativ frekvens over tid med verdien i 2000 satt til 1,00.

Totalt antall treff på de forskjellige søkekombinasjonene i perioden 2000–2021 (inkludert projeksjon for hele 2021 ut fra første del av året) er:

<i>hen</i>	8 133
<i>han</i>	22 242 820
<i>hun/ho</i>	8 005 116
<i>vedkommende/vedkomande</i>	293 879

For perioden 2019–2021 er det totale antallet:

<i>hen</i>	3 315
<i>han</i>	3 335 882
<i>hun/ho</i>	1 416 690
<i>vedkommende/vedkomande</i>	76 482

Andelen treff på *hen* av det totale antallet treff på disse søkene utgjør i hele perioden 2000–2021 0,027 %. For perioden 2019–2021 er samme andel 0,069 %.

Det er en rekke feilkilder i forbindelse med søkene på *hen*, blant annet disse:

- treff på adverbet *hen*
- treff på feilstavinger av *han* eller andre ord
- treff i metatekst

Det er vanskelig å vurdere hvor stor innvirkning feilkildene har på tallene. Noen utslag er likevel såpass klare at de synes sikre:

- *Hen* er svært mye sjeldnere brukt enn *han* og *hun/ho*, og også enn *vedkommende/vedkomande*.
- Siden 2016 har *hen* hatt klart stigende frekvens. Det kan være liten tvil om at dette skyldes økt bruk av pronomenet *hen* i medietekster.

Når det gjelder bruk i andre sjangrer enn medietekster, er fagrådet kjent med at *hen* er tatt i bruk som kjønnsnøytralt pronomen i flere læreverker, blant annet i lærebøker for lærerutdanninga. I statsforvaltninga og i kommunene er pronomenet *hen* så vidt vi vet ikke tatt i bruk i stort omfang, selv om det har vært noen utspill fra politisk hold om at man har ønsket å gjøre det, f.eks. fra [byrådet i Oslo](#).

DISKUSJON

Status i lys av normeringsprinsippene

Ordforrådsprinsippet i retningslinjene for normering slår fast at normeringa ikke avgrensar hvilke ord som kan brukes i språket. Som kjent er det visse unntak for dette; det gjelder ord av dansk og tysk opphav i nynorsk, og det gjelder i praksis også funksjonsord. Personlige pronomen faller ikke i gruppa funksjonsord, men er likevel en lukka gruppe ord som ikke uten videre kan utvides. Norsk rettskrivingshistorie har flere eksempler på normeringsvedtak om statusen til personlige pronomen, f.eks.

likestilling mellom *han* og *ham* som objektsform i bokmål, den skiftende statusen til formen *me* i nynorsk og innføringa av formen *dokker* i nynorsk i 2012.

Det som skiller *hen* fra former som *me* og *dokker*, er at vi er ikke har å gjøre med en alternativ form for en plass i systemet som finnes fra før. Det er i stedet snakk om en funksjon som fram til nå ikke har vært en del av pronomensystemet (selv om det er tenkelig å analysere *vedkommende* som pronomen). Spørsmålet om *hen* skal tas inn i varmen i rettskrivinga, er derfor langt på vei et spørsmål om i hvilken grad det er etablert i bruk i tekster. Det blir da et spørsmål om å justere normen slik at den stemmer overens med språket slik det ser ut i praksis, jf. bruksprinsippet.

Språklige motargumenter mot formen *hen*

Av og til blir det problematisert at pronomenet *hen* skrives og uttales likt som adverbet *hen*. Som vi så i avsnittet om bruksdata, skaper homografien mellom de to ordene problemer med korpusøk, men det er ikke noe overlapp mellom funksjonene til pronomenet og adverbet, og det er vanskelig å forestille seg at det skulle oppstå misforståelser på grunn av homonymien. I så måte ville et kjønnsnøytralt pronomen *hin* være mer problematisk.

I talespråket brukes ofte trykklette og reduserte varianter av de personlige pronomene. Når eller hvis *hen* blir innarbeida i talespråk, er det grunn til å tro at dette pronomenet vil oppføre seg på samme måte. Da vil den trykklette varianten av *hen* lett falle sammen med den trykklette varianten av *han*:

Jeg så'n i går

1) 'jeg så han i går'; 2) 'jeg så hen i går'

Her kan vi altså tenke oss at kontrasten mellom hankjønnspronomen og kjønnsnøytralt pronomen blir nøytralisert. Språkbrukere vil selvsagt ha muligheten til å bruke den ureduserte formen *hen* for å understreke hvilken form som menes.

Objektsform og genitiv av pronomenet *hen*

Skillet mellom subjektsform og objektsform står svakt i pronomensystemet i entall, og det er ikke grunnlag verken i bruk eller i systemet for å innføre en egen objektsform av *hen*. Svensk har valgfrihet i objektsform mellom *hen* og *henom*.

Tillegg av genitivsmarkøren *-s* gir formen *hens*. I talespråket blir det lett liten forskjell mellom *hens* og *hennes*, men noe alternativ til *hens* er vanskelig å se for seg.

Hva et eventuelt vedtak innebærer og ikke innebærer

Dersom styret i Språkrådet vedtar å gi *hen* status som normert form i bokmål og nynorsk, vil det for alle praktiske formål være å tolke som et godkjentstempel for dette ordet. Ordet vil få artikkel i standardordbøkene. Man kan gå ut fra at det i større omfang vil bli tatt i bruk i tekster, ikke minst tekster fra det offentlige og i læreverk.

Et poeng som det vil være viktig å formidle, er at ingen vil bli pålagt å bruke ordet *hen* som følge av et normeringsvedtak. Språkrådets rådgiving i saken vil måtte justeres i lys av vedtaket, men ikke veldig mye: Vi vil fortsatt anbefale å bruke *hen* i

kjønnsoverskridende betydning. I kjønnsnøytral betydning vil vi åpne for å bruke *hen*, men ikke anbefale det framfor *vedkommende* eller *han eller hun*.

Konklusjon

Analyse av bruksdata viser at bruken av pronomenet *hen* i norske medietekster har vært økende siden 2014, og det ser ut til at økningen har skutt fart etter 2019. Også i andre sjangrer, f.eks. lærebøker, er ordet i bruk. Selv om *hen* reint tallmessig er mye mindre frekvent enn f.eks. *han*, *hun/ho* og *vedkommende/vedkomande*, viser dataene at ordet er etablert i skriftlig norsk. På dette grunnlaget bør ordet kunne brukes i normerte tekster, og det bør få artikkel i standardordbøkene. I den kjønnsoverskridende funksjonen (om personer som selv ønsker å bli betegna som *hen*) bør det anbefales å bruke ordet. I den kjønnsnøytrale bruken kan det åpnes for å bruke *hen* ved siden av de tradisjonelle *han eller hun* og *vedkommende*.